

UBDP TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZİ

GLN DEĞERİ

Sözcük Sayısı: 3851

Kategori: 1

Araştırma Konusu: Hüsnü Arkan'ın *Mino'nun Siyah Gl* adlı romanında toplumun kültürel dönüşümünün sunulmasında anlatıcı kadın karaktere yüklenen işlevin değerlendirilmesi

Mayıs 2023

İçindekiler

I. Giriş	3
II. Gelişme.....	6
II.A. Roman Gerçekliği	6
II. A. 1. Romanın Tarihsel Dış Gerçekliği: <i>1960'lar Türkiye'si</i>	6
II. A. 2. Romanın Tarihsel İç Gerçekliği: Anlatıcının Türkiye'si	6
II.B. Anlatıcılardan Biri Olarak <i>Ayşe</i>	8
II. B. 1. <i>Ayşe'nin</i> Anlattığı Birey Olarak Kadın	8
II. B. 2. <i>Ayşe'nin</i> Anlattığı Toplum	10
II. B. 3. <i>Zehra'nın</i> Anlattığı <i>Ayşe</i>	13
II. C. Anlatıcılardan Bir Diğeri Olarak <i>Münevver</i>	14
II. C. 1. <i>Münevver'in</i> Anlattığı Birey Olarak Kadın	14
II. C. 2. <i>Münevver'in</i> Anlattığı Toplum	16
III. Sonuç	19
IV. Kaynakça	21

I. Giriş

Hüsnü Arkan bütün eserlerinde yakın siyasal tarihin izlerine yer vermektedir. Bu yönden Arkan okuyucusunu da eserleri gibi zamanın bir tanığı olmaya sürüklemektedir. Bu tanıklık, yakın tarihin gerçekleşen önemli olaylarıyla toplumun geçirdiği dönüşüm sonucu aldığı son durumu okura göstermektir.

Hüsnü Arkan, bu çalışmaya söz konusu olan *Mino'nun Siyah Gülü* romanını 2011 yılında yazmıştır. Romanda 1960'larda gerçekleşen siyasal olaylar gölgesinde bugünün biçimlenişine, yani bugünün Türkiye'sinin geldiği ya da getirildiği noktaya kurgusal yapının imkân tanıdığı ölçüde yaklaşım izlenmektedir. Bu bağlamda *Mino'nun Siyah Gülü* romanında 1960'lardan bugüne uzanan siyasal tarih kapsamında toplumun kültürel dönüşümü konusunun işlenmesi bu çalışmada değerlendirilecektir. Bu konu, romanda, özellikle kadın anlatıcı karakterlerin konuşturulması yoluyla kurgulanmaktadır. Yazar, romanında toplumun kültürel dönüşümü konusunu, kadın ve aile çerçevesinde yapılandırmayı seçtiğinden, roman iki farklı anlatıcı kadın karakterin “toplumu ve bireyleri gözlemleyerek değerlendirmeleri”ni yansıtan bakış açılarını gösteren konuşmalarla şekillenmiştir. Bu konunun seçiminde roman üzerine daha önce yapılmış bir çalışmanın bulunmaması da etkili olmuştur.

Romanda, kültürel dönüşümün düşünsel tabanının oluşumundaki etki, kadının dönüşümü üzerinden değerlendirilmektedir. Bu nedenle farklı özellikleriyle kurgulanmış iki farklı anlatıcı kadın karakterle dönüşüm sürecinin romanda yansıtıldığı görülmektedir.

Romanın belirlenen kapsamda incelenmesinde, edebiyat kuramcısı ve eleştirmen Berna Moran'ın “Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi” çalışmasında yer verdiği Tarihsel Eleştirisi Kuramı ve Feminist Eleştirisi Kuramı temel alınmıştır. Tarihsel Eleştirisi Kuramı “*okurun edebi eseri*

*tarihsel süreç içerisinde değerlendirebilmesi*¹ yönüyle; Feminist Eleştiri Kuramı ise ‘okurun, yazarın kadın karakter çizme yolunu merkeze koymaktaki amacını anlamlandırması’² bakımından bu incelemede yerini bulmaktadır. Bunun yanında Anlatıbilim açısından anlatıcı kadın karakterler de bu çalışmada odağa alınacaktır. Bunun nedeni olarak, Anlatıbilim’e göre anlatıcı karakterlerin kurgulanmasındaki yarı-gözlemci, yarı-katılımcı etken gösterilebilir.

Yine romanda konunun kadın anlatıcılar üzerinden sunulmasında, öykülemekten ve geriye dönüş anlatım tekniğinden yararlanıldığı gözlenmektedir. Öyküleme aracılığıyla olaylar, yer ve zaman hakkındaki görüşler, birden fazla anlatıcı tarafından sunulurken, kurgu içinde nesnel bir atmosfer yakalanması hedeflenirken; kadın anlatıcıların geriye dönüşlerle anlattıklarıyla da toplumun tarihsel akıştaki genel atmosferinin yansıtımı hedeflenmektedir.

Yazar, roman boyunca, tarihsel akışı ve atmosferi korumaya özen göstermiş, iki karakter arasında değişen birinci tekil anlatıcı kullanımıyla bu atmosferin bireyin içtenliğiyle ve tanıklığıyla yansıtılmasını seçerek toplumsal dönüşüme, içselleştirilecek bir yakınlıktan bakma olanağı sağlamaya çalışmıştır. Bunların yapılandırılmasında da iç ve dış monolog tekniğini, mektup türüyle birleştirmiştir. Bu çalışma boyunca da, bu yapılandırma çerçevesinde iki anlatıcı kadın karakterin kurgusal aktarımları ayrıştırılarak tezin alt başlıklarıyla şekillendirmiştir. Kadın karakterler Ayşe ve Münevver’in aktarımlarından önce, onların kurgusal aktarımlarını temellendiren tarihsel aktarım hakkında bilgi verilmesi düşünülerek çalışmanın üç farklı başlık altında oluşturulması uygun bulunmuştur.

Çalışmada romanın kadın anlatıcıların değerlendirilmesinde, yazarın konuyu aktarmada seçtiği karakter yaratımı bağlamında dönüşme sancıları çeken toplumda “cahil bırakılmış kadın” Ayşe ile “bağımsızlaşarak aydınlanmayı başarmış kadın” Münevver’in yaşadıkları iç

¹ Berna Moran: “Edebiyat Kuramları ve Eleştiri”, İletişim Yayınları, 1972-1994, from <https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/seyma.buyukkavaskuran/133673/berna-moran-edebiyat-kurami-ve-elestiri.pdf>

² Berna Moran: “Edebiyat Kuramları ve Eleştiri”, İletişim Yayınları, 1972-1994, from <https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/seyma.buyukkavaskuran/133673/berna-moran-edebiyat-kurami-ve-elestiri.pdf>

Çatışmalar ve karşılaştıkları toplumsal çatışmaların özömlenmesi yapılmıştır. Ayşe ve Münevver karakterlerinin yaşadıkları bu çatışmalar, kadının toplumda iř sahibi olması, evliliğe bakışı, aile içi ilişkileri üzerinden roman boyunca aktarılmıştır. Yazar bu yolla toplumda dikkat çekmeye çalıştığı yönü yansıtmaktadır.

II. Gelişme

II. A. Roman Gerçekliği

II. A. 1. Romanın Tarihsel Dış Gerçekliği: 1960'lar Türkiye'si

Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarihindeki ilk darbe ve yaşandığı günün tarihiyle bilinen “27 Mayıs İhtilali” 1960 yılında gerçekleşmiştir. Darbeye giden süreçte “Demokrat Parti'nin ülkeyi gitgide bir baskı düzenine ve kardeş kavgasına götürdüğü” ileri sürülürken ana sebep olarak da bu durum gösterilmiştir. 1950 yılında yönetime gelen bu parti dönemi; çeşitli sosyal ve siyasi çalkantılarla geçmiş, basın özgürlüğü, düşünce yaşamı, hukuk devleti niteliğinin sekteye uğraması, tek parti yönetiminin baskınlığı, hayat pahalılığı ve geçim sıkıntısı gibi sorunları gündelik hayatın merkezi haline getirmiştir.³ Bu siyasal ortam ülkedeki yaşamı bütünüyle etkilediği için pek çok yapıta konu olmuştur. Hüsnü Arkan'ın *Mino'nun Siyah Gülü* romanında da bu dönemin gölgesi izlenmektedir.

II. A. 2. Romanın Kurgusal İç Gerçekliği: Çoklu Anlatıcının 1960'lar Türkiye'si

Hüsnü Arkan'ın *Mino'nun Siyah Gülü* romanında toplumsal dönüşüm konusu, romanın tarihsel dış gerçekliği kapsamında 1960'lı yıllardan başlayarak 2000'li yıllara kadar uzanan bir süreçte kadın bireyler üzerinden değerlendirilmektedir. 1960'lar pek çok tarihi kaynakta “Cesur Yıllar” olarak adlandırılmış, Türkiye'de değişim rüzgârlarını estiren olaylara ev sahipliği yapmıştır.⁴ Romanda geriye dönüş tekniği kullanılarak özellikle karakterlerce yazarın yansıtmak istediği bu yıllar Türkiye'de toplumsal ve siyasi açıdan kalıcı izler bırakmıştır. Romanda, anlatıcı olarak kurgulanan karakterlerin karşılaştığı bireysel dönüşümlere dolaylı yoldan sebep olarak, ülkedeki sosyo-ekonomik yıkımların, dönemin demokratik kargaşasının ve demokrasi olgusunun ülkede yerleşmesi için gerekli alt yapının henüz oluşmamasıyla ortaya

³Akademik Kaynak. Yüksel Gürbüz: “Analiz: 27 Mayıs 1960 Darbesinin Nedenleri ve Sonuçları”, from <https://www.akademikkaynak.com/1960-darbesi.html>

⁴DergiPark. (2015, Cilt 4 Sayı 12). Dr. Sinan Demirtürk: “1960-1980 Döneminde Türkiye'de Sosyo-Ekonomik Değişimin ve Dışa Yönelişin Toplumsal Dinamikler.” Retrieved 05 February, 2016, DergiPark. 2015, from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/egitimvetoplum/issue/32107/355916>

çıkan 27 Mayıs İhtilali gösterilmiştir. Yazar tarafından, üstü kapalı bir şekilde romanda yer verilen bir yansıtımla, Demokrat Parti'nin hâkimiyetine son verilerek daha önceki “yasaklı” ve “tehlikeli” kabul edilen düşüncelerin önü açılmış; bastırılmış duygularla görüşler, hızla gün yüzüne çıkmıştır.⁵ Romanda bu süreç, çok partili hayata geçişin bir anahtarı gösterilmiş, demokrasi ve özgürlük kavramlarını ilk defa gündelik hayatın bir parçası yapıldığı vurgulanarak sosyalizm kavramının ve kapitalist etkilerin Türk gençliği üzerindeki etkilerinin izlendiği zaman olarak değerlendirilmiştir. Roman karakterlerinin okuduğu fakültelerin baskına uğraması ve gençlerin buralarda yaşadıklarının yansıtılmasının kurgulanmasıyla toplumun düşünce dünyasındaki dönüşümle kültürel ortamın şekillenmeye başlaması konu olarak romanda temellendirilmiştir. Yine Münevver ve Ayşe karakterleriyle toplumun kültürel dönüşümüne zemin hazırlayan olaylar okuyucuya aktarılmıştır. Bu karakterler, mektup-roman tekniği kullanılarak yapılandırılırken; kadının dönem içindeki değişen yeri, iç dünyası ve bu çerçevede Türkiye'nin değişimini anlatılmaktadır. Roman kadınlarının mektuplar aracılığıyla karşılıklı konuşturulmaları, kadının bireysel dönüşümünün yanında toplumun geçirdiği kültürel değişimin de göstergesidir.⁶

Romanda bu anlatıcı kadın karakterlere destek olarak erkek karakter yaratımı da gözlenmektedir. Bu da her ortamda bahsi geçen kadın-erkek eşitliğinin somut bir dayanağı olarak kadını destekleyen yalnızca kendini özgürleştirmeyi seçen erkeği değil, aynı zamanda kadını ve toplumu özgürleştirmeyi amaç edinmiş, toplumsal kültür dönüşümünü bu bağlamda destekleyen erkeklere de duyulan ihtiyacı yansıtan bir karakter olarak romanda yapılandırılmıştır. Romanda temel sorun irdelenirken, Ayşe'nin gördüğü Türkiye'yi Münevver'in gördüğü Türkiye'ye dönüştürmeye çalışma çabaları da dikkat çekicidir. Romanda bu bağlamda Münevver'in Türkiye'si cumhuriyetçilik ilkesini merkeze koyan bir düzene

⁵ Dergipark. (2015). Dr. Yusuf Ziya Keskin: “Demokrat Parti İktidarın Günümüze Yansımaları.” DergiPark. 2015, from <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/68497>

⁶ Turkish, S. (2012). Evren Karataş: “Mektup Roman Tekniği ve Türk Romanından İki Örnek: Mektup Aşkları ve Kedi Mektupları” Turkish Studies, 2012, from <https://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423933453.pdf>

sahipliği yansıtırken; Ayşe'nin Türkiye'si aşırı, çarpıtılmış bir ulusçuluğa dayanan bir baskı rejimi kurmayı amaçlayan bir öğretiyi benimsemeyi yansıtmaktadır. 1960'ların karanlık bugünün hâlâ aydınlanmaya çabaladığı Türkiye'sinin durumu roman boyunca değerlendirilmiştir.

II. B. Anlatıcılardan Biri Olarak Ayşe

II. B. 1. Ayşe'nin Anlattığı Birey Olarak Kadın

Hüsnü Arkan'ın *Mino'nun Siyah Gülü* romanında toplumun kültürel dönüşümün sunulmasında anlatıcı Ayşe 'ben'ine yüklenen işlevle önce kadın bireyin dönüşümüne odaklanılmaktadır. Kadınlar yaşadıkları toplum içinde yalnızlaşırlar ancak bağımsızlaşırlar. Romanda Ayşe, adının da ülkedeki yaygın kullanımına bağlı olarak, daha geleneksel, eril gücün karşısında ezilen, baskılanan; eril hükme boyun eğen daha "basit" görünen bir hayatı yaşayan kadını temsil etmektedir.

Romanın ilk anlatıcısı Ayşe, kendini hep yalnız hissetmekte ve bunu kızı Zehra'ya yazdığı mektupta belirtmektedir: "*Hiç kimsem yoktu, yapayalnızdım.*" (Arkan, 17) Ayşe'nin bu yalnız hissedişinin temelini hissettirildiği rolleri oluşturmaktadır. Romanda yansıtılan, kadını objeleştiren, cinsel bir tabu olarak gören yaklaşım, Ayşe'nin toplumda kadına biçilen rollerinden biri olarak verilir. Kadın "erkeğin karısı"dır, kendine özgü bir kimliği yoktur: "...[B]eni karısı gibi değil de âşık olduğu kadın gibi gördüğüne neredeyse inanmaya başlamıştım. Buna inanmak çok güzeldi." (Arkan, 137) Ayşe'nin bir kadın olarak "değerli birey olma" umutlarının toplumun gerçekleriyle kapatılması açıkça görülmektedir. Romanda Ayşe'nin bu farkındalıkları sonucu bireysel dönüşüm çabasıyla aslında toplumda kadının ve yapının dönüşme sancuları da yansıtılmaktadır. Ayşe'nin, kızı Zehra'nın doğumuyla farkındalıkları oluşmakta ve bir kadın, aslında bir insan olarak, bir diğer insandan değer görmek istemesiyle dönüşümü romanda ortaya konulmaktadır: "*Sen doğana kadar acayip bir yalanla*

yaşadım, bu adam beni seviyor, dedim kendi kendime.” (Arkan, 95) Romanda Ayşe eril odaklı toplumda sevgiye, özellikle de eşi olan erkek birey tarafından kabul edilmeye aç ve bundan yıpranan bir figür olarak gösterilmektedir.

Romanda, Ayşe ve Münevver mektuplaştırılmaktadır. Bu yolla iç dünyaları ayrıntılarıyla yansıtılırken kadınların ve toplumun dönüşümlerinin basamakları da adım adım yansıtılmış olacaktır. Ayşe üzerinden kendi dönüşümü, onun penceresinden de toplumun dönüşümü, aslında toplumda gerçekleşemeyen dönüşememe aktarılmaktadır.

Romanda Ayşe Münevver’e yazdığı bir mektupta evliliğinin ilk günleri giydiği saten iç çamaşırlarından bahsetmektedir, aslında kendini beğenilmeye değer bulmayarak kendi değerini azaltan bir kadını temsil etmektedir: “*Neyimi beğendi bilmiyorum?*’... “*Memelerimi mi, kışımı mı, gözlerimi mi?*” (Arkan, 169) Yıllar sonra bu çamaşırları gülünç bulur, bu da erkekler tarafından onaylanmak için kadınların yaptıkları şeylerin küçük düşürücü boyutunun fark edildiğini, artık toplumun eril kesiminde olmasa da kadın bireylerinde bir uyanışın başladığını göstermektedir: “*(...)[S]onra gülünç geldi.(...)Neyse...*” (Arkan, 99) Böylelikle erkeğin beğenisini kazanma çabasıyla kadının kendi bedensel değerini kullanmaya çalışmasının kadını değersizleştirdiğine dikkat çekilmektedir. Bir kadının birey olarak kabul ve değer görmek en temel hakkıdır ancak betimsel özelliklerle bu değeri kazanma çabası kadının değerini azaltmaktadır. Bunu fark edişi, kadını, aslında daha değerli yapmaktadır.

Romanda, Ayşe mektuplarında hiçbir zaman aşkın ne olduğunu öğrenemediğinden onun evliliğinin aşk değil “hukuk” evliliği olduğundan da bahsetmektedir. Bu da onun değerini sorgulamasına yol açmaktadır. Ayşe kızının dünyaya gelişiyle, onun kendiyi aynı kaderi paylaşmasından çekinerek onu kadın olmak konusunda düşünmeye teşvik ederken uyanışının başladığı gözlenmektedir: “*O yaşlarda yapılan hataların telafi sonradan mümkün olmuyor.*”

(Arkan, 206) Burada tam olarak bir toplumsal dönüşüm gözlenmese de bir kadının bireysel dönüşümünün başladığı izlenmektedir.

II. B. 2. Ayşe'nin Anlattığı Toplum

Hüsnü Arkan'ın *Mino'nun Siyah Güllü* romanında toplumun kültürel dönüşümün sunulmasında anlatıcı Ayşe karakteriyle kendi ben'ini aktarması yoluyla bir de topluma dair gözlemlerinin anlatılmasıyla toplumun dönüşümünün değerlendirilmesi gözlenmektedir.

Dönemin kültürel ortamına bakıldığında, aile kavramı toplumsal dönüşümün başladığı yer olarak, romanda yansıtılanlardan biridir. Romanda da toplumsal yapı içerisinde kadınların özgür ve hukuken erkekle eşit olduğu düşünülebilir görünse de erkeklerin kadınlardan beklentileri, onların hak ve sorumlulukları görülenler kadını değersizleştiren durumlardır, bunlar da aile içinde gözlenebilmektedir. Aile içinde başlamak üzere toplumda yaygın olarak kadınlardan, kocasına, ailesine bağlı olması, namusuna söz gelmeyecek şekilde davranmaları beklenirken; erkeklerdense sadece ailesinin ihtiyaçlarını karşılaması, aileyi koruyup kollaması, ev dışı işlerde yer alması beklenmektedir. Böylelikle bu dönemde ailede ve toplum içinde erkek güçlü, yöneten, üstün bir konuma sahipken; kadınlar zayıf ve yönetilen bir durumda konumlandırılmışlardır.

Romanda bu bağlamda “Ayşe” figürü kadınlara dayatılan cinsiyet normlarını benimsemiş, romanın diğer anlatıcısı Münevver'in aksine bunlarda kabul edilebilir bir taraf görmeye çalışmış, aile kurumunun sınırlarına “saygı duyarak”, kendisi için uygun görüleni kabullenerek yaşamını sürdürmeyi seçmiştir: “*Ama kadınlar böyle büyür. Daha doğrusu, hiç büyümeyenler, kendi hayatlarına yön veremezler... Her zaman bir sorumluları olmalıdır.*” (Arkan, 59) Bu odakta da Ayşe çocuklu, hayatını evliliğiyle kocasına adanmış bir kadının temsilini oluşturmaktadır.

Romanda, Ayşe'nin eşi Cemil'le olan evliliğini anlatması yoluyla toplumun içinde bulunduğu kültürel yapı ayrıntılı yansıtılmaktadır. Ayşe, kızı Zehra tarafından, eşi nereye giderse gitsin peşinden koşan bir kadın olarak betimlenmiştir. Kendi anlatıcılığını yaptığı toplumun aile kurumu içerisinde bu durum kadınlar için normalleştirilmiştir çünkü o dönemde yalnızca erkek maddi olarak bağımsızlığını sağlayabilmektedir. Kadınlar erkeklerin peşlerinden koşar görüşü hâkimdir çünkü onların isteklerine, ihtiyaçlarına göre yaşamak zorundadırlar. Bu görüş bir sembolle de verilerek vurgulanmaktadır. Çeşitli inançlarla ilişkilendirilen bir durum söz konusudur. Münevver tarafından Ayşe'ye “yengeç” diye hitap edilmesi gözlenmektedir. Romana göre yengeç burcunun aile bağlılığı böyle işaret edilmektedir. Burada bağlılığın geleneksel yapıyla ilintili olması etkindir: *“Halan, mektuplarına “Sevgili Yengecim,” diye başlardı (...)*” (Arkan, 13) Erkekler karşısında kadın özgürlüklerinin kadının kendi bağımlılığıyla da biçimlendiği böyle yansıtılmaktadır.

Romanda kadının erkeğin iç dünyasına uzak oluşu da yansıtılmaktadır. İki cins birbirlerinden uzak bir bakış açısına sahiptir: *“Baban bizi çok büyük ideallere satmıştı.”* (Arkan, 96) Bunu Ayşe'nin eğitim almış olmasına rağmen yalnızca eşi istemediğinden bir muhasebe bürosundan gelen iş teklifini reddederek çalışma hakkından vazgeçiş, toplumun kültür ortamının kadın-erkek rollerini ayıran yapısı, örneklemektedir. Kadının özgür iradesini kullanma durumuyla erkeğin seçimleri birbirine karşıttır: *“Sadece soluk alıp verdiğim, en basitinden, bit ot gibi, içinde düşünce olmayan, hükmetme ve boyun eğmeye imkan sağlamayan bir rüyada yaşamının hasretini çekiyordum”* (Arkan, 96) Ayşe zamanla farkındalıklarıyla kızının bakışını değiştirme çabasına girmekte ve ona böyle bir durumda ne yapacağını sormaktadır ve kendisi “boşanırdın” diyerek bu soruyu yanıtlamaktadır: *“Sen ne yapardın? (...) Yanlış soru, biliyorum... Sen hemen boşanırdın...”* (Arkan, 95) Ayşe burada farkındalığıyla kendi yaşamını değiştirme cesaretini göstermesi gerektiğini bilse de bunu eyleme geçirememekte ve erkek egemen yapının karşısında pasif kalarak boşanamamaktadır, hatta

kendisi gibi çalışmak isteyen hemcinsi Münevver’i desteklemek yerine ona da toplumsal ortamın beklentileriyle evlenip çocuk yapmasını önermektedir.

Ayşe, inançlarını da eşinin inançlarına göre şekillendirmektedir. Allah’a inanmayan eşinin, kendisinden boşanmasından korkarak kendi inanç özgürlüğünü de kullanamamaktadır, çok istese de namaz kılamamakta, hacca gidememektedir: *“Babanın rahatsız olmayacağını bilseydim, ...namaz kılıp hacca da giderdim.”* (Arkan, 19) Kendini inanç olarak temellendirdiği düşüncelerle teselli etmektedir: *“Karanlık olmasa, ışığı hissedemeyiz ki...”* (Arkan, 20) Toplumsal yapı kapsamında, kadın, bu eril güce boyun eğmesine rağmen, yine de evlilik ortamında mutluluğu yakalayamamaktadır. Bu ortam ebeveynlik görevini de sekteye uğratmaktadır. Ayşe eşinin sağlığını, uyanışını, kahvaltısını, kahvesini, öğlen yemeğini, yatmasını düşündüğünden çocuğunu hep ihmal etmiştir: *“Babanın sağlığında, oyalanacak bir şeyler buluyordum.”* (Arkan, 17) Bunu da toplumsal bir iş olarak görmektedir. Özünde yetiştirdiğinin de bir kız çocuk olarak, geleceğin kadını olduğunu fark edememektedir. Kızı rahatsızlandığında veya büyümeye başladığında bu gerçeklikleri fark etmeye başlamaktadır: *“Senin hakikaten bir hayatın olduğunu ilk defa o gece anladım. Nasıl utandığımı bilemezsin.”* (Arkan, 17) Bu noktada da farkındalıklarıyla kendisi adına eyleme geçemese de kızının yaşamını değiştirme çabasına girişmiştir.

Toplumun kültürel ortamı erkeğe her yönden anlamlı kimlikler biçmektedir. Cemil aile babasıdır. “Emperyalistlerin çıkarı için” Kore’ye giden bir askerdir. Yaşamı boyunca “asker” kimliğinin verdiği dayanağı evinde de kullanmaktadır: *“Birbirimize gülümsediğimiz anlar bile plan dâhilindeydi.”* (Arkan, 169) Her şeyde düzen istemektedir ancak bu düzenin sağlayıcılığını üstlenmesi gerekeni kadın görmektedir. Bu istekleriyle kendisini toplumun adalet ortamının sağlayıcısı bile kabul etmektedir.

Romanda bu yansıtılanlarla kadının erkek karşısındaki durumu değerlendirilmekte ve kadının hükmedilmeye mahkûm olduğu, kendisi yerine verilen kararları yaşamaya mecbur bırakıldığı eril toplum eleştirilmektedir.

II. B. 3. Zehra'nın Anlattığı Ayşe

Hüsnü Arkan'ın "Mino'nun Siyah Gülü" romanında toplumun kültürel dönüşümünün farklı yansımaları Ayşe'nin kızı Zehra'nın anlatıcılığı üzerinden de sunulmaktadır. Ayşe'nin farkındalıklarının oluşmasıyla Zehra'nın hayatına müdahaleleri, Zehra'nın iç dünyasının sunulması üzerinden Zehra'nın iç çözümler ve iç monologlarıyla aktarılmaktadır. Zehra kendi anlatımıyla kendisini sevgisiz bir ailede büyümüş görmektedir. Kore'ye giden babasının onu ve annesini özlemesini ummaktadır: "*Annemi özlemiş olmalı. Beni özlemiş olmalı!*" (Arkan, 25) Ayşe'nin sürekli eşiyle ilgilenmesi, o gittikten sonra ne yapacağını bilememesi ve Zehra'yla yeterince ilgilenememesi Zehra'ya yalnız hissettirmektedir: "*Düşünüyorum da, bizim aile reisimiz galiba sessizlikti.*" (Arkan, 133) Zehra'nın annesinden de kendisine yansımalarla, toplumda geleceğin bir kadını olarak kadına dair yanlış görüşleri bu yolla oluşmaktadır.

Romanda, bu, Zehra'nın bir kadın olarak kendi evliliği ve aile değerlerinin şekillenmesiyle yansıtılmaktadır. Zehra evliliğinde de mutsuz olmuş ancak annesinin aksine oğlunu hiç yalnız bırakmamıştır. Bu defa da farklı bir durum ortaya çıkmaktadır. Oğlunu fazla benimseyen Zehra onu sevgilisiyle paylaşmamaktadır. Bu da toplumsal ortamda kadınlar arası ilişkinin de değersizleştirme üzerine yapılandırıldığını yansıtmaktadır. Kuşaklar arası aktarıma dönen yanlış görüşler böyle böyle katmanlaşmaktadır.

II. C. Anlatıcılardan Bir Diğeri Olarak *Münevver*

II. C. 1. *Münevver'in* Anlattığı Birey Olarak Kadın

Hüsnü Arkan'ın “Mino'nun Siyah Gülü” romanında toplumun kültürel dönüşümün sunulmasında anlatıcı Münevver ‘ben’ine yüklenen işlevle önce kadın bireyin dönüşümüne ardından kadının dönüşümüyle ancak mümkün duruma gelen toplumun dönüşümüne odaklanılmaktadır. Kadınlar yaşadıkları toplumu biçimlendirebilecek güçtedirler. Romanda Münevver, adının da anlamıyla ülkenin aydınlık geleceğinin umudunu temsil etmektedir.

Anlatıcı Münevver romana adını veren Mino'dur. Münevver'in dönüşümü içten dışı doğrudur. Önce kendi dönüşümünü gerçekleştirir. Ülkenin toplumsal kültürünün dönüşümüne de umut sağlayan bir karakter olarak romanda yapılandırılmaktadır. Mino romandaki işleviyle üstün tutulmuş ve kadınların dönüşümünün gerçekleşmesi için bir temsil örneği olarak romanda kurgulanmıştır. Bu umut romanın en baskın ögesi olduğundan roman Münevver'in mektubu ile başlatılmaktadır. Münevver romanda diğer anlatıcı tarafından da ötekileştirilen, toplumda alışılmadık düşünceleriyle öne çıkan bir figürdür: “*Ama halan başkaydı.*” (Arkan, 169) Münevver'i romanın diğer anlatıcısı Ayşe'den ayrı kılan idealleri ve kabulleridir.

Romanda Münevver, çok sevmediği babasına bakmak zorunda kalmakta ve özgürleşmeye çalıştıkça abisinden şiddet görmektedir. Yine de kendini hapsedmez ve mutluluğu “resim yapmak”ta bulur.

Romanda kadın kimliğinin dönüşümü ilk olarak, Münevver'in çizdiği desenlerin Herr Gnonel tarafından takdir edilmesiyle gösterilmektedir: “*Harika bir iş çıkardı bu kız, harika,*” (Arkan, 125) Herr Gnonel, yapıtta yönetici konumunda Cahit'in adına çalıştığı bir karakter olarak kurgulanmıştır, bu sebeple yüksek statülü bir erkek birey tarafından Münevver'in resimlerinin takdir edilmesine vurgu yapılmaktadır. Romanda bu ilk dönüşüm görüntüsü bir

erkeğin bir kadını sanatsal bir görüş üzerinden takdir etmesidir. Toplumun da çeşitli kaynaklardan etkilenişi ve dönüşümünün başladığı bu bakımdan gözlenebilmektedir.

Romanın devamında Mino, Cahit'le yaşamakta olduğu ilişkinin sunulmasında erkek erklığıne boyun eğmeyen ilişkisini yöneterek yönünü kendi belirler. Onun aile kavramına da bu bağlamda farklı bir yön vermesi de kültürel dönüşümünün başladığını ve sürdürüldüğünü göstermektedir. Cahit'in iç monologları da onun bir erkek olarak kadın-erkek eşitliğini sağlamaya çalıştığını ortaya koymaktadır. Cahit'le Mino'nun yakınlaşmalarından kısa bir süre sonra Mino ve ailesinin taşınmasıyla Cahit yalnızlaşmaktadır: “(...) *elsiz ayaksız kalmış gibi oldum.*” (Arkan, 107) Cahit Mino'ya içten bir bağlılık hissetmekte ve Mino olmadığında duygusal anlamda eksilmektedir: “*Bütün bu parçaların bana ait olmasını istiyorum.*” (Arkan, 89) Mino kendi ayakları üzerinde duran bir kadın olarak Ayşe'den farklı olarak ilişkilerinde dev oluşunu kabul ettirmektedir. Cahit, Mino'nun varlığını, var oluşunu kabul etmekte ve bunu da Mino'ya hissettirmektedir.

Cahit, Münevver karşısında adeta güçsüzleşir. Bundan zaman rahatsızlık duymaktadır: “*Oysa zayıftım. Ona meylim, her gün, karşımda bir düşman olarak buluyordum*” (Arkan, 163) Bir yandan da bu duyuş kadının toplumdaki yerinin değişmesinden eril gücün çok da rahatlamadığını göstermektedir. Münevver'in tek korkusu diğer figürler tarafından “sevmek” olarak bilinse de “hiçbir şeyden korkmadığı” Mino'nun ben'i anlatırken ki açıklamasıyla anlaşılmaktadır: “*Yine de sevmeyi bilmediği söylemeyin! Sizi seviyorum!*” (Arkan, 124) Böylelikle romanda, toplumda dönüşüm sancılarının ve gelgitlerinin kadın-erkek rolleri üzerinden yansıtıldığı gözlenmektedir.

Romanda Mino bir kadın olarak duygularını açıklamaktan da çekinmemektedir. Bu da dönüşümün başladığını göstermek yönünden önemlidir. Aşkını ilk defa Ayşe'ye yazdığı bir mektupta anlatmaktadır: “*Çünkü âşık olduğuma karar verdim.(...) Bundan çok utanıyorum*

şimdi.”(Arkan, 120) Mino daha bu noktada eril egemen toplumun tanıdığı ilk temsilcisi babasına başkaldırmaktadır: “*Babam beni vuracak, abim beni vuracak. Çok da umrumdaydı!*” (Arkan, 121) Aşkını yaşamada önüne çıkabilecek engelleri görmezden gelmeyi tercih etmektedir.

Mino, romanın sonunda gurur duyulacak birine dönüşmektedir. Roman boyunca “korkusuz” sıfatına yakıştırılan bir karakter olsa da aile kurmaktan, birine bağlı yaşamaktan korkmuştur. Romanın sonundaysa, korkusuyla yüzleştiği Zehra tarafından okunan mektupta oğlu Niyazi’yi betimlemesi üzerinden yansıtılmaktadır: “*Ben artık ben değilim. Bir bebeğin anasıyım.*” (Arkan, 236) Ayşe’nin kızı Zehra tarafından bile imrenerek bahsedilen birine dönüşmesi dikkate değerdir: “*Korkmanın ilk defa güzel bir şey olduğunu düşündüm.*” (Arkan, 236) Zehra’nın “halası kadar güçlü bir kadın” olamadığı için içi acımış, aynı zamanda bir o kadar da bu duyguyu yaşadığı için gurur duymuştur. Mino Zehra’yı da bu yönüyle etkilemektedir. Bu da bir kadının kendisini, çevresini, toplumunu dönüştürme gücünü göstermektedir.

II. C. 2. Münevver’in Anlattığı Toplum

Hüsnü Arkan’ın “Mino’nun Siyah Gülü” romanında toplumun kültürel dönüşümün sunulmasında anlatıcı Münevver karakterinin kendi ben’ini aktarması yoluyla bir de topluma dair gözlemlerin Ayşe’ninkinden farklı yansıtımı görülmektedir. Bu iki kadın karakter eşzamanlı bir dönemi yaşamakta olsalar da toplum içinde farklı mücadeleler verdiklerinden deneyimledikleri toplumsal kültür ortamı birbirinin aynı olmasına rağmen bambaşka birer pencereden aktarılmaktadır. Bu nedenle romanda Ayşe dönüşemeyen kültürel ortamın temsilcisiyken, Mino dönüşebilen kültürel ortamın temsilcisidir.

Romanın neredeyse bütününde anlatılan toplum her iki kadın için aynı olsa da toplumu dönüştürebilme yönüyle Münevver, Ayşe’den ayrılmaktadır. Mino tarafından Zehra’ya yazılan

mektuplardan birinde de yine bu duruma değinildiği gözlenmektedir: *“Pencereyi açık bıraksan biri bakar. Soyunup dökünmüşsen ayıplanırsın. ...Hepsini lanetliyorum.”* (Arkan, 38) Toplumun dayatmalarının ve kabullerinin dışına çıkmanın mümkün olmadığı bir toplumda Mino, mektuplarında, kadın bireyin kendi rolünü belirlemesinin “korkulacak, utanılacak, geride durulacak” bir yanı olmadığını vurgulamaktadır: *“Bir insan, yargılanmayı göze almadan kendisi olmayı nasıl başarabilir ki?”* (Arkan, 155) Mino toplumun yaygın düşüncelerine karşı dik durmayı seçmektedir: *“Dünya onların yarattıkları gibi... Ama ne kadar rezil, değil mi?”* (Arkan, 146) Romanda kadınların aydınlanması, toplum yaşamının da dönüştürülmesine basamak oluşturmaktadır.

Mino'nun eleştiri aldığı resim yeteneğini geliştirme isteği, romanın ilerleyen bölümlerinde toplumda erkek işi kabul edilen işlere girmek istemesine karşı aldığı “elinden gelmez” eleştirileriyle sürmektedir. Bunu, romanın son bölümlerinde görülen, parçası olmak için gittiği Büyük Ressamlar Derneği'nde kadın üye olmak isteğinin anlaşılmasında hizmetli olmak istediğinin zannedilmesi izlemektedir. Böyle çabalarıyla Ayşe'nin aksine Mino, toplumsal yapının dayatmalarıyla her an mücadele halindedir: *“Ama kendi kendime bir şeyler deniyorum.”* (Arkan, 24) Ayşe'ye göre de Mino'nun mücadelesi hissedilir bir durumdadır. O resimlerinde karanlığı renklerle aydınlatmaktadır ancak dönemin gerçekleri farklı olarak Mino'nun gücünü sekteye uğratmaktadır: *“Ama hakikatin kendisi bir yağlıboyaya benzemiyor işte. Bu karanlığı halan bile aydınlatamaz.”* (Arkan, 20) Ayşe dönemi metaforik olarak “karanlık” olarak nitelendirir. Mino ise adı gibi toplumu değiştirme çabasıdadır, “aydınlık”tır.

Romanda Mino'nun babasının ölümüne yas tutmaması da vicdanını rahat ettirmemektedir. Mino sevgi dolu tüm varlığıyla, hissettiği kinden dolayı yine kendini suçlayacak kadar aydınlık bir karakterdir. Babasının onun önüne ilk toplumsal engelleri sürmesi unutulur şeyler değildir, babası onun üniversiteye gitme isteğini engellemiştir. Abisi toplumsal engellerin bir diğer görünümüdür, kız kardeşinin okuma hayalini öfkeyle karşılamıştır.

Toplumsal yapı olarak ilk önce ailenin erkekleri kadının karşısına çıkmaktadır ancak kadın tüm sevgi ve varlığı ile bunu bile kucaklamaktadır, babasının ölümüne duyarlı yaklaşmaktadır.

Diğer bir yandan, romanda, Mino'nun Cahit'le kurduğu ilişki, dönemdeki kadın-erkek ilişkilerinde alışlagelmişin dışında bir tutumu yansıtmaktadır. Ayşe ve Cemil'in ilişkisiyle, Mino ve Cahit'in ilişkisi bambaşkadır. Aralarındaki tezatlık dikkat çekici bir şekilde romanda gösterilmiştir. Mino evliliği boyunca kararları alan taraf iken, Ayşe hep eşinin seçimlerine göre yaşamış bir kadındır: “ *İstersen bebeği aldırabiliriz, istersen doğurabilirsin, diyordum. 'Bana kararını söyle!' ” (Arkan, 162)* Cahit de bir başka yönden bu toplumun kültürel yapısının bir kurbanıdır. Eşi Meral'le evliliği kendi iradesi dışında gerçekleşmiştir. Cahit'in annesi tarafından Cahit'in gençken Nermin adında birine duyduğu ilginin bir hastalık olarak nitelendirilmesi ve onları koparmak için erken yaşta Cahit'i evlendirmek düşüncesiyle Meral'le onun iradesi dışında bir baskıyla oğlunu evlendirmesi, toplumun bir başka yanını da gözler önüne sermektedir. Mino'yla ilişkisinde Cahit de kendini var olmuş hissetmeye başlar ve o da aslında bir erkek olarak dönüşmüştür. Kadının dönüştürücü özelliği, romanda, bir kez daha böyle ortaya çıkmaktadır: “ *Bazen, onunla ilişkimin, bir köleyle bir efendinin ilişkisi olduğunu düşünürüm.* ” (Arkan, 174) Aralarındaki ilişki kadın-erkek ilişkilerine toplum içinde yeni bir yaklaşımı örneklerken erkeğin değişen tutumu toplumsal kültür dönüşümünün gözlenebilir derecede değiştiğini yansıtmaktadır. Erkek artık kadında güzellikten başka şeyler görmeye başlamakta, onun kimliğini kabul etmektedir. Cahit'in Mino'yla olan ilişkisi, toplumda, kadının erkek için her şeyi göze alması durumunun karşılık bularak erkeğin de kadın için yapmaya hazır olduğu bir topluma geçişin göstergesi olmuştur. Bu da iki cinsiyeti dengeli bir eşitliğe taşımakta ve değerli kılmaktadır.

III. Sonuç

Hüsnü Arkan *Mino'nun Siyah Gülü* romanında toplumun kültürel dönüşümü konusunu kadın anlatıcı karakterlerin mektuplaşmaları üzerinden aktarmıştır. Romandaki anlatıcılardan Münevver, yani Mino yazarın hayal ettiği kültürel değişimi vurgulamak için kurgulanan bir karakterdir. Yazar yarattığı Ayşe anlatıcısıyla değişmeyen kadın algısına değinirken; yarattığı Mino ile toplumda sesini bulmuş, kimliğini savunmayı başarmış ya da başarması hayal edilen aydın kadınlara vurgu yapmıştır. Karakterler kendilerine tanımlanan kültürel dayatıcı, ezici, aşağılayıcı kimliğin dışına çıkmak, ait olduğunu hissettiği kendi benliğine kavuşmayı istemektedirler. Onların istek ve arzularını, kimselere benzemeyen o “çatlak” sesi, sevgiyi, ahlakı kendi ölçüleriyle tartan dik duruşundan başta kadın okurların etkilenmesini sağlamaya çalışmaktadır. Bunun yanı sıra düşündüğünü göstermekten çekinmeyen toplum tarafından cezalandırılışını romanında öyküleştirmekte, haksızlığa uğrayanların başkaldırışını odağa almaktadır.

Bu iki bakış göz önüne alındığında; *Mino'nun Siyah Gülü* romanı bir insanı kendi içinde kısıtlayan sistemi özgürlükle ama özellikle kadının özgürlüğüyle ve aydınlanmasıyla kurtarmayı önermektedir. Bunu yalın, doğrudan, dolaysız olarak mektup tekniğindeki açık ve içten iç döküşlerle sunmaktadır.

Romanda Ayşe eyleme geçemese de farkındalıklarıyla bir adımı atmış kişi olarak Mino farkındalıklarını eyleme dökmekte gecikmemiş kadını temsil ederek okura iki yol haritası sunmaktadır. Kadın ya boyun eğen ama sistemin kölesi olarak mutluluğu yakalayamayan bir zavallıya dönüşecek ya da boyun eğmeyen, özgürlüğün bir parçası olarak kendi küçük dünyasında bile olsa başkaldıran -ki bu küçük hareket büyüyerek toplumu kapsayacaktır- eyleme geçen ama iradeli olabilmenin getirdiği kimlikle var olarak mutluluğu yakalayan olacaktır. Burada, kadın-erkek eşitliği düşüncesinden korkan ve cahil olan insanların karşısında,

verilen savaş, büyüyen bir ışığa dönüşecektir. Kadının dönüşmesi toplumun dönüşmesi olacaktır. Kadın topluma Ayşe gibi bir yerden bakmak yerine Mino gibi bir yerden bakmayı seçmek yükümlülüğünü taşımaktadır.

IV. Kaynakça

1-2)Berna Moran: “Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi”, İletişim Yayınları, 1972-1994 (15.03.2023 tarihinde erişildi.)

<https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/seyma.buyukkavaskuran/133673/berna-moran-edebiyat-kurami-ve-elestiri.pdf>

3)Akademik Kaynak. Yüksel Gürbüz: “Analiz: 27 Mayıs 1960 Darbesinin Nedenleri ve Sonuçları” (15.03.2023 tarihinde erişildi.)

<https://www.akademikkaynak.com/1960-darbesi.html>

4)DergiPark. (2015, Cilt 4 Sayı 12). Dr. Sinan Demirtürk “1960-1980 Döneminde Türkiye’de Sosyo-Ekonomik Değişimin ve Dışa Yönelişin Toplumsal Dinamikler.” Retrieved 05 February, 2016, DergiPark. 2015 (15.03.2023 tarihinde erişildi.)

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/egitimvetoplum/issue/32107/355916>

5)Dergipark. (2015). Dr. Yusuf Ziya Keskin “Demokrat Parti İktidarın Günümüze Yansımaları.” DergiPark. 2015 (15.03.2023 tarihinde erişildi.)

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/68497>

6)Turkish, S. (2012). Evren Karataş: “Mektup Roman Tekniği ve Türk Romanından İki Örnek: Mektup Aşkları ve Kedi Mektupları”, Turkish Studies, 2012 (15.03.2023 tarihinde erişildi.)

<https://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423933453.pdf>

7)Şahbender Çolaklı: “Anlatı Tekniklerine: Giriş”, Çizgi Kitapevi, İstanbul, Mart 2022